

La unitat de subsol dels mossos d'esquadra i el servei d'arqueologia de Barcelona

Espais Confinats

La unitat de subsol va ser creada per donar cobertura a la seguretat del subsol dels actes on es van desenvolupar els Jocs Olímpics de 1992. Des d'aleshores ha participat en infinitat de dispositius de seguretat de tipus social, cultural o esportiu. Altres funcions encomanades, van des de la confecció d'informes de seguretat sobre edificis o instal·lacions, les inspeccions oculars en espais confinats relacionats amb l'icicls penals i informes d'accidents laborals.

La característica principal d'aquesta unitat és que està especialitzada en l'accés a tot tipus d'espai confinat, que és aquell recinte amb obertures limitades d'entrada i sortida, sense ventilació o amb ventilació natural desfavorable, on es poden produir atmosferes perilloses, ja sigui per acumulació de contaminants tòxics o inflamables o per deficiència d'O₂, i on es realitzen intervencions puntuals que mai comporten una ocupació de l'espai continuada en el temps per part del personal. Aquest grau d'especialització va motivar que el 5 de març del 2013 s'iniciés una col·laboració amb l'ICUB (Institut de Cultura de Barcelona), on la unitat de subsol aportava la seva experiència en l'accés als espais confinats i en concret als refugis de guerra, mines d'aigua, Rec Comtal, fresqueres (carneres) o d'altres.

Quan es descobreix un espai confinat, la unitat de subsol garanteix la protecció de les restes i vestigis que es troben en una primera inspecció. Es realitza un reportatge fotogràfic i s'aixeca una planimetria en AutoCad que complementa un informe, el qual es lliurat amb posterioritat als tècnics del Servei d'Arqueologia. Actualment s'està treballant en la millora de la planimetria mitjançant el dibuix tècnic 3D. Quan hi ha una inspecció, els agents de la unitat garanteixen que es pot accedir sense perill per als tècnics del Servei d'Arqueologia, descartant el perill de la presència de gasos tòxics, hipòxia i risc de col·lapse de l'estructura. Ajuden en l'accés amb tècniques de progressió vertical i en la comprovació dels equips de protecció individuals per adequar-los a l'espai i entorn.

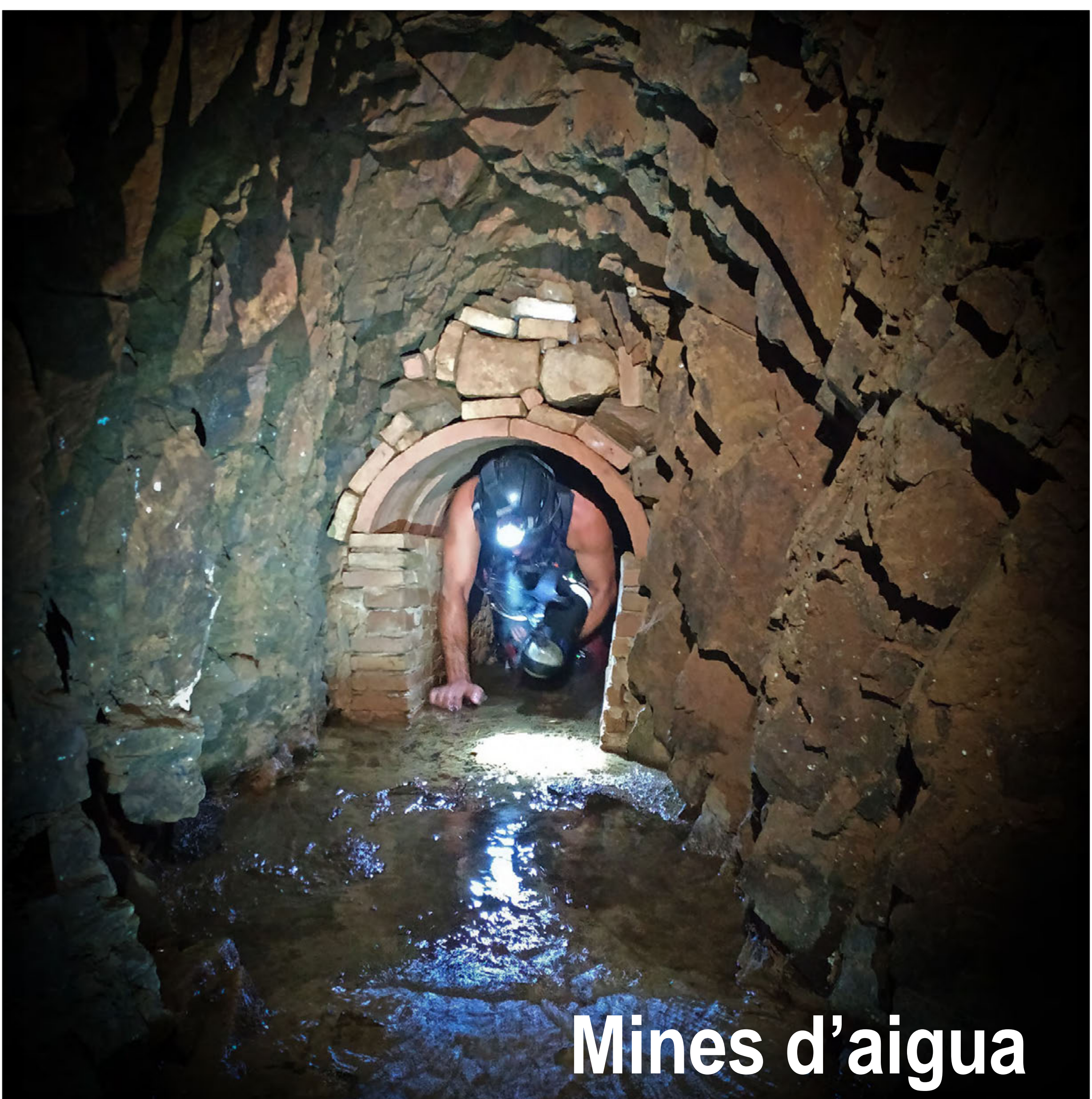

Refugis de guerra

El 16 de juliol de 1938 la Junta Local de Defensa Passiva de Barcelona JLDPB va confeccionar un atlas, organitzat per districtes, amb la ubicació i el número d'identificació d'un total de 1293 refugis antiaeris. De tots aquests refugis no es té garantia de la seva existència ni estat de conservació, ja que es tractava únicament d'una llista on només es demanava el permís per a la seva construcció o adaptació d'espais preexistents per a la seva defensa. Malauradament, degut a la manca de materials i recursos econòmics, un bon nombre d'aquests 1300 refugis mai es van finalitzar, ni tan sols iniciar.

En els darrers anys s'ha vist incrementat considerablement el coneixement de nous refugis, fins al moment desconeguts. En concret ens referim a aquells refugis que van funcionar durant el conflicte, i que un cop finalitzada la guerra, es van segellar i les seves entrades van ser absorbides i difuminades pel nou urbanisme de la ciutat, només restant vius a la memòria dels veïns de major edat que van viure aquest episodi tan dramàtic.

Un dels projectes en que la unitat de subsol està abocant molts esforços és en el la geo-localització del patrimoni arqueològic del subsol mitjançant eines informàtiques com el QGIS, QFIELD. Es tracta de crear mapes dels refugis contemplats al atlas dels refugis de 1938. Però també de mines d'aigües, Rec Comtal, fresqueres (carneres) i d'altres infraestructures relacionades amb els serveis de la ciutat. Aquesta eina ens permet localitzar i planificar millor els accessos a aquests espais confinats.

Mines d'aigua

Al segle XIV, degut a la manca de provisió d'aigua potable a la ciutat de Barcelona, el Consell de Cent va decidir construir un sistema de provisió d'aigua potable i la formació gradual d'un sistema de fonts públiques dins de la ciutat.

L'any 1347 van començar els treballs de captació d'aigües des de Collserola, i al 1356 ja brollava l'aigua de les fonts de la plaça de Sant Jaume i de Santa Anna, i posteriorment es van anar ampliant el número de fonts públiques (Sant Just, plaça del Blat, plaça del Vi, Santa Maria del Mar, Sant Miquel). Per conduir l'aigua des de les fonts naturals de Collserola, primer s'excavava el pou per trobar aigua, i posteriorment es reaplantejava el recorregut de la mina que duia l'aigua a la ciutat. La mina s'excavava en galeria, a partir de pous de pas, que posteriorment es reconvertien en respiradors, i la resta es tapaven de nou. Aquest sistema de fonts públiques alimentades per les mines de Collserola va funcionar fins a finals del segle XVIII.

La unitat de subsol col·labora en la localització, inspecció i confecció d'un informe amb reportatge fotogràfic i planimetria en AutoCad de les mines d'aigua. Aquesta informació resulta de gran interès, no només pel patrimoni arqueològic que representa, sinó també per la necessitat de recerca d'aigua que necessiten la majoria d'ajuntaments.

Aquesta informació també es trasllada a l'empresa Barcelona Cicle de l'Aigua, SA (BCASA), la qual és la societat creada per l'Ajuntament de Barcelona per gestionar tot el cicle de l'aigua de la ciutat, realitzar activitats i prestar serveis relacionats directament o indirecta amb aquest cicle, les platges, el litoral i el medi ambient.

Rec Comtal

Es tractava d'un gran canal d'aigua a cel obert provinent de Montcada i Reixac, que ja existia a la segona meitat del segle X, i perdurà fins al segle XIX com un dels principals proveïdors d'aigua de la ciutat i dels pobles de Sant Andreu de Palomar i Sant Martí de Provençals. Aquesta important infraestructura fou emprada per a regar els camps de conreu i per fer possible el funcionament dels diversos molins hidràulics construïts al llarg del seu traçat, principalment a la zona de Sant Andreu i Sant Martí. Als barris de Sant Pere i de la Ribera, el Rec Comtal fou emprat per proveir d'aigua a les carnisseries i adoberies de la zona, concretament entre el segle XIII i principis del segle XIX, com en el cas del carrer d'en Tantarantana.

El Rec Comtal, tot i ser inicialment un canal a cel obert, es va començar a cobrir parcialment a partir de la segona meitat del segle XIX amb la implantació de la reforma urbanística de Ildefons Cerdà, l'Eixample. Prèviament a inicis del segle XVIII amb la derivació del Rec Comtal al barri de Sant Pere, amb motiu de la construcció de la Ciutadella, el nou traçat del Rec ja es va soterrar i cobrir permanentment. En alguns dels trams soterrats del Rec, com al seu pas per Ciutat Vella, aquest s'està emprant com a col·lector d'aigües residuals de la ciutat.

Al 2012 la unitat de subsol va col·laborar amb BCASA en la recerca, inspecció i confecció d'informes del Rec Comtal, dels trams que van poder ser visitats, i que no es van veure afectats per la urbanització. Al 2023 la unitat de subsol va col·laborar amb el Consorci del Besòs en el marc del Pla Director del Rec Comtal, en la recerca del naixement de mines d'aigües del Rec Comtal a la ciutat de Montcada i Reixac. L'estat de col·lapse en que es troba no va permetre localitzar el naixement de les mines, però en l'actualitat s'està treballant per poder localitzar algun dels pous que van ser utilitzats en la seva construcció, i d'aquesta manera preservar el patrimoni i recuperar la captació d'aigua per als municipis que configuren i participen en el Consorci.